

Länsstyrelsen
Örebro län

Inger Andersson
Direkt: 019-193039
inger.andersson@t.lst.se
Fax:

14958 - 14964
Nysund
NA

BESLUT
2002-11-15

L 1842
Dnr: 432-02433-89

Riksantikvarieämbetet

Ink. 2002-12-03

Dnr. 315-3779-2002

Enligt sändlista.

H046 (slott & herrgård)

A031 (Bvulsherrgård)

Byggnadsminnesförklaring av Ölsboda herrgård jämte visst därtill hörande område på fastigheten Ölsboda Herrgård 2:51, Nysunds socken, Degerfors kommun, Närke.

(3 bilagor)

BESLUT

Med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen (KML) förklarar Länsstyrelsen byggnaderna 1-7 på bifogade karta tillhörande fastigheten Ölsboda 2:51, Nysunds socken, Degerfors kommun i Närke som byggnadsminne.

Med stöd av 3 kap 2 § KML meddelar länsstyrelsen samtidigt följande skyddsföreskrifter:

Byggnaderna 1-7 på bifogade situationsplan, får inte rivras eller flyttas.

Byggnaderna 1-7 får inte till sin exteriör byggas om eller på annat sätt förändras. Ingrepp får inte göras i byggnadernas stomme.

I byggnaderna 1 och 7 får planlösningen inte förändras.

I byggnaderna 1, 2, 3, 4 och 7 får fast inredning inte borttagas, flyttas eller på annat sätt förändras. Som fast inredning räknas t ex golv, lister, paneler, dörrar, dörr- och fönsterfoder, dörröverstycken, tromp l'oeilmålningar, marmoreringsmålningar, trymåer, trappräcken samt eldstäder.

Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet skall ske med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart.

Det med heldragen linje avgränsade området, skyddsområdet, får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras utan tillstånd från länsstyrelsen. Området skall hållas i sådant skick att byggnadernas och trädgårdens karaktär och utseende inte förändras.

2002-12-07 beslöt M6

Kopier till Uv & M6-reg. A-c/j
/j

BESLUT
2002- 11-15

Dnr: 432-02433-89

Upplysningar

Länsstyrelsen lämnar råd i fråga om underhållet av byggnader och vården av det kringliggande området.

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminne ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.

Enligt 3 kap 21 § KML tillämpas beslut enligt 3 kap 1 § utan hinder av att talan förs mot beslutet.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Ölsboda herrgård väcktes av fastighetens tidigare ägare Rita J von Schéele. 1998 gjorde länsstyrelsen en kulturhistorisk utredning av anläggningen.

Gårdens alla delägare har tillstyrkt förslaget på byggnadsminnesförklaring med tillhörande skyddsbestämmelser den 16 oktober 2002.

Degerfors kommun har tillstyrkt förslaget på byggnadsminnesförklaring med tillhörande skyddsbestämmelser den 16 okt 2002.

Riksantikvarieämbetet har vid samråd den 24 september tillstyrkt förslaget på byggnadsminnesförklaring med tillhörande skyddsbestämmelser.

Stiftelsen Örebro läns museum har vid samråd den 28 oktober tillstyrkt förslaget på byggnadsminnesförklaring med tillhörande skyddsbestämmelser.

MOTIVERING

Ett järnbruk anlades på 1660-talet vid sjön Ölen av stadens Lindes borgmästare Anders Steenson. Här bedrevs stångjärnssmide från 1660 till 1864. En spiksmedja var i bruk till i början av 1900-talet. 1679 utökades brukets ägor med stomhemmanet Ölsboda som inköpts av kyrkan och sedan fick ge namn åt bruket.

På 1750-talet flyttades hela gårdsbebyggelsen till sin nuvarande plats vid sjön Stor-Björkens norra sida medan själva bruket låg kvar vid Ölen.(se bifogad karta)

1772 köptes Ölsboda av bergsfogden Elias Strokirk som lät uppföra en ny mangårdsbyggnad i timmer i två våningar. Huset kläddes med panel och rödmålades.

Elias Strokirk förbättrade sin gård med en mängd nya byggnader varav ett båthus av sprängd gråsten, en klensmedja i gråsten och granit, ett spannmålsmagasin i timmer och ett, av ursprungligen två, åttkantiga, symmetriskt placerade, små byggnader norr om huvudbyggnaden, finns kvar. Den uppfördes som kontorsbyggnad men har senare tjänat som, i nämnd ordning: skola, kapell och hönshus. Idag kallas den för lusthus. 1806 tillkom den arbetarbostad i timmer på hög stenfot och med skiffertäckt tak som ligger norr om den övriga gårdsbebyggelsen,

När Elias Strokirks son Jeppe 1811 blev ägare till bruket inleddes en ny period i Ölsbodas byggnadshistoria. Jeppe Strokirk hade kontakter bland traktens övriga bruks- och godsägare och var påverkad av den nya smakriktning som spred sig, framför allt genom landets nye kronprins, sedermera kung Karl XIV Johan. Jeppe Strokirk byggde en ny och större huvudbyggnad. För arbetet anlätade han länsbyggmästaren Johan Holmberg men det tog flera år och många revideringar innan den nye bruksägaren blev nöjd.

1828 stod Ölsbodas nya Corps de logi färdigt. Huset är byggt av tegel på huggen gråstensfot, i två våningar med vindsvåning och har slätputsade, vita fasader, raka fönster med raka kornischer i övervåningen och sadeltak täckt med falsad slätplåt. Fasadernas taklister är huggna i täljsten liksom invändiga trappor, halvkolonner och golv i förstugan.

Kungens lustslott Rosendal på Djurgården i Stockholm väckte stor beundran och uppmärksamhet när det byggdes 1827, ritat av en av dåtidens mest uppburna svenska arkitekter Fredrik Blom. Ölsbodas ägare tog djupa intryck av Rosendal och lät sin byggmästare utforma förstugan på Ölsboda som en förenklad variant av Rosendals mahognyförstuga. Förebildens fristående mahognypelare framför en svängd trappa ersattes på Ölsboda av halvkolonner, kopplade i par med bågar över nischer. Bågarna kompletteras av runda ”kanongluggar”, en form som även den lånades direkt från lustlottets förstuga.

Även när det gällde entrén hade Jeppe Strokirk tänkt fortsätta använda Rosendal som förebild och genom en släkting i Stockholm fick han kontakt med Fredrik Blom och uppdrog åt honom att rita en portal. Fredrik Blom föreslog emellertid en enklare inramning av dubbeldörrarna i den försåstrama fasaden och ritade en av volutkonsoler uppbyggen trekantsgavel i sandsten. Voluterna dekorerades med rosetter, ett kvardröjande element från den gustavianska stilen, och palmetter vilket var ett av den nya empire- eller Karl Johansstilens karaktäristiska dekormotiv. Ett annat av empirens favoritmotiv fick flankera stentrappan framför portalen i form av två stycken gjutjärnssfinxer, tillverkade på Krokfors gjuteri i Ljusnarsberg efter förebild från Krontorp, ett gods i grannsocknen.

I samband med att Fredrik Blom ritade portalen till Ölsboda ritade han också taklister och dörr- och fönsteromfattningar till de större rummen. Inredningen utformades med stor omsorg och höga ambitioner. Kakelugnarna tillverkades alla av en kakelugnsmakare Henrik Lindgren i Enköping, rekommenderad av C.F. Hammarhjelm som själv hade installerat likadana på Krontorp. Alla bevarade kakelugnar på Ölsboda är vitglaserade och har antikiserande motiv i empirens anda med raka former, pilastrar och krön med sfinxer, bladornament och kronor. Paradvåningen inreddes med paneler och speglar mellan fönstren, skrymmer i flera rum. Alla speglar och alla dörröverstycken och andra dekorationer till de två dubbeldörrarna beställdes från Åström & co och alla möbler tillverkades av slottssnickaren Heinrich Dumrath, båda från Stockholm. Spegelarna som ingår i panelen och tillhör den fasta inredningen finns kvar liksom dörrarna medan de flesta av de ursprungliga möblerna är borta. En mahognysoffa "anpassad för sjutton fruar i full stass" står dock kvar i salongen mot söder i paradvåningen, mellan två kolonnkakelugnar med antika statyer.

1831 uppfördes en ny kontorsbyggnad efter ritningar av byggmästare Lundmark från Örebro (förmodligen stadsarkitekt Per Lundmark). Huset blev till sitt yttre nästan en liten, förenklad, kopia av Rosendal; en ren empirbyggnad med två tvärställda huskroppar vars gavlar tillsammans med ett smalt mittparti med två identiska portar på var sida, bildar huvudfasader. Mittpartiet kröns av en lanternin med klocka. De två huskropparna fick olika funktioner, den ena inreddes som brukskontor och den andra som kök. Brukskontorets interiör med bröstpanel och taklister finns bevarad. Över dörrarna finns målade överstycken med bilder och tänkespråk.

1834 fick Lundmark även uppdraget att anpassa de gamla flyglarna från 1784 till det nya Corps de logiet. Exteriört blev det två helt nya byggnader i två våningar med reveterade, slätputsade fasader. Långsidorna försågs med

breda frontoner med kraftiga listverk som övergick i pilastrar på båda sidor om hörnen. Raka fönster med raka kornischer som i huvudbyggnadens övervåning och samma kornisch över dörren, här buren av volutkonsoler, skapar samband med det stora huset och bildar tillsammans med detta en estetisk helhet. I den västra flygeln finns ett rum med mycket ovanliga och intressanta Trompe lóeilmålningar föreställande en lantmätarens kläder och instrument upphängda på väggarna. Inga Trompe lóeilmålningar med motiv av detta slag finns någon annan stans i Sverige. I den östra flygeln finns två stycken polykroma 1700-talskakelugnar bevarade.

Arbetarbostaden Berget från 1806 är bevarad till sitt yttre och har delvis kvar sin ursprungliga planlösning. Inredningen härstammar i den ena delen från början av 1900-talet och i den andra delen från 1950-talet och visar därmed på ett intressant sätt de små förbättringar i bostadsstandarden som skedde under denna tid.

Efter Jeppe Strokirks död 1854 har Ölsboda bytt ägare flera gånger. 1907 såldes en stor del av skogsmarken med torp och utgårdar. Sedan 1980 ägs herrgården av tre familjer.

Corps de logiet på Ölsboda herrgård är ett konsekvent genomfört exempel på det tidiga 1800-talets rena empiristil. Med sin anknytning till det stilbildande kungliga lustslottet och medverkan av en av den tidens främsta svenska arkitekter, sina väl bevarade och hantverksmässigt högtstående interiörer från byggnadstiden speglar anläggningen väl en epok i svensk konst- och arkitekturhistoria från det tidiga 1800-talet.

Med sin förankring i 1600-talets järnbrukshistoria och sina många välbevarade byggnader från olika epoker har anläggningen ett stort historiskt- och byggnadshistoriskt värde. Huvudbyggnaden med flyglar liksom kontorsbyggnaden har dessutom betydande arkitekturhistoriska och konsthistoriska värden. Ölsboda herrgård fyller därför väl kraven i 3 kap 1 § KML – ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde” – för att skyddas och bevaras som byggnadsminne.

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten i Örebro län.

BESLUT
2002- 11-15

Dnr: 432-02433-89

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Gerd Engman jämte ledamöterna Sören Gunnarsson, Mats Sjöström, Margareta Karlsson, Raul Björk, Erik Johansson, Ola Karlsson, Sonja Cederlöf, Karl-Erik Persson, Lennart Eliasson, Bo Rudolfsson, Helena Vilhelmsson, Tarja Rossi Nordling och Peter Pedersen.

I ärendets handläggning har antikvarie Inger Andersson deltagit. I den slutliga handläggningen deltog även länsassessor Per Undén.

Gerd Engman
Landshövding

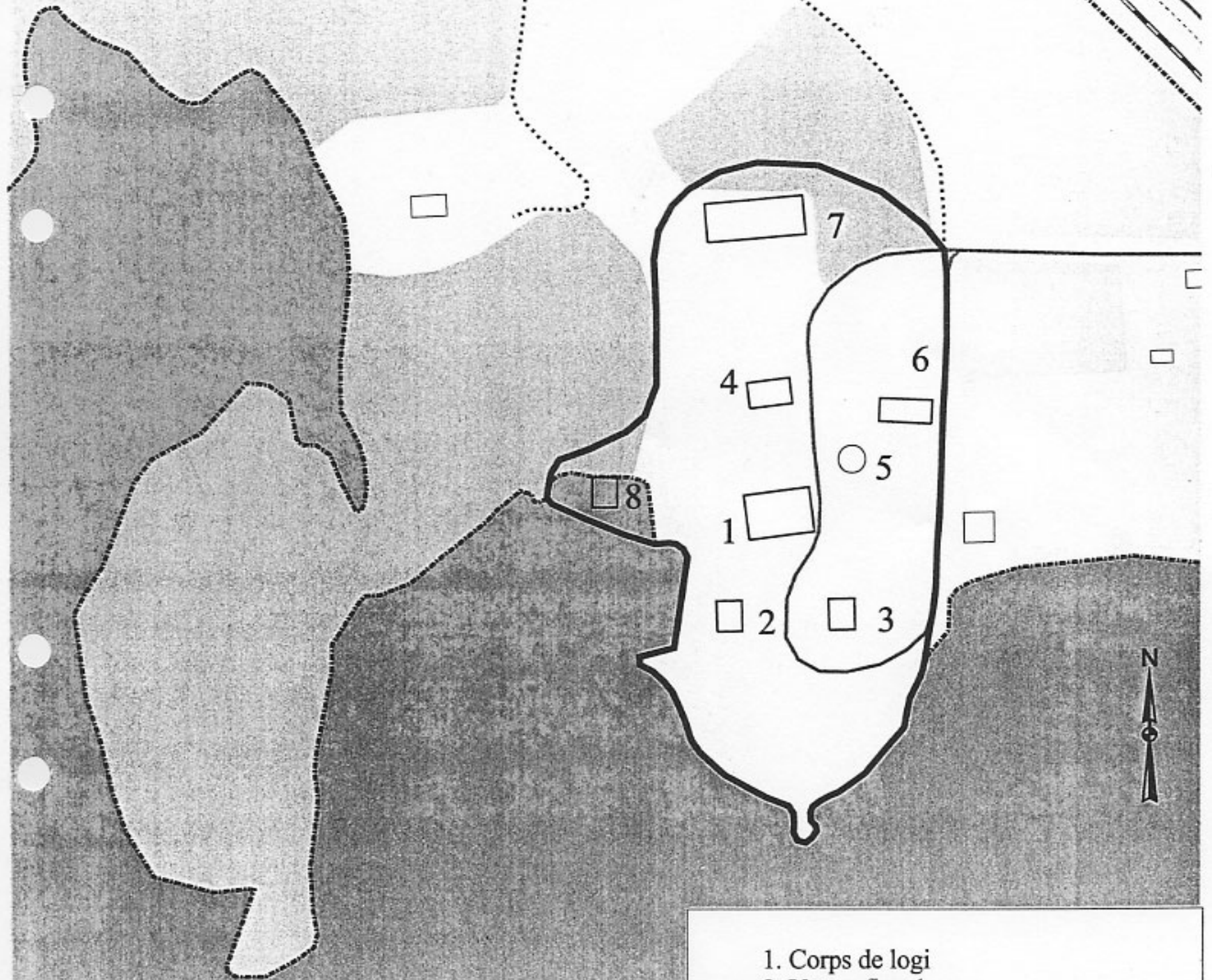
Raoul Hjartström
Bitr länsantikvarie

Bilagor
Kartor
Besvärsanvisning

Sändlista

Kopia till
Riksantikvarieämbetet
Lantmäterimyndigheten i Örebro län
Örebro läns museum
Degerfors kommun
Lst/Bmreg

Byggnadsminnesförklaring av
ÖLSBODA HERRGÅRD,
Ölsboda 2:51, Nysunds församling,
Degerfors kommun

1. Corps de logi
2. Västra flygeln
3. Östra flygeln
4. Kontoret
5. Lusthus
6. Magasin
7. Arbetarbostadslängan "Berget"
8. Grund efter båthus

— Gräns för skyddsområde

20 0 20 40 meter

